

■ Marina Svetayeva

(*evvelki öten sayda*)

Bu, təkcə minnetdarlıq idi.

Bu işe Qrinyovun söylədikləridir: "Bu qorxulu, zalim, məndən başqa hər kəsə qarşı qəddar olan şəxs ilə ayrılarkən hiss etdiklərimi sözlə izah edə bilmirəm. Həqiqəti niyə gizlədim ki? Həmin anda güclü şefqət hissi məni ona tərəf çəkdi. Onu qurtulmaq şansının olduğunu anladığım üçün başçılıq etdiyi zalımların əhatəsindən xilas etməyi arzuladım. Lakin Şvabrin və ətrafımızda hərəkət edən xalq qəlbimdəkiləri deməyimə mane oldular".

Puşkin və Puqaçov

Minnetdarlıq? Yox. Minnetdarlıq bu cür alovlu olmur.

Və üçüncü:

"Amma buna baxmayaraq, qərribə bir hiss sevincimi zəhərə çevirirdi. Günahsız qurbanlarının qanına susamış zalim, edam, edama məhkum edilmişlər haqqındakı düşüncələr məni dayanmadan narahat edirdi. "Yemelya! Yemelya! - narahatlıqla düşündüm - nə üçün sən süngüyə və ya gülləyə tuş gəlməmişən? Daha maraqlı bir yol düşünə bilməzdinmi?"

Qrinyovun kapitan qızı Maşa barədə "Qeyri-adi şərtlər bizi heç bir halda ayrılmayacağıq qədər möhkəm birləşdirdi" düşüncəsi həmin kapitan qızının atasına, gözleri dar ağacına zillənmiş Qrinyovun özünə, eləcə də Puqaçova ünvanlanıb.

Amma nə həmin qeyri-adi şərtlər, nə minnetdarlıq, nə şəxsi düşüncənin əleyhinə getmək sevgi yaratmağa qadir deyil.

Puşkinin bütün povestdə birçə dəfə də olsun işlətmədiyi və hər şeyi aydınlaşdırmaq gücündə olan bir söz var:

Heyranlıq.

Puşkin Puqaçova heyrandı. Zira, əlbəttə ki, həmin ziyafətdə Qrinyov deyil, məhz Puşkin dəhşətli qorxu keçirir.

Puşkin də bütün ehtimalların ziddinə olaraq özünü Qrinyovla eyniləşdirməyə çalışdı. Unutmayaq: Qrinyovun Orenburqa gedib çıxmasının əsas səbəbi on yeddi yaşına qədər ancaq göyərçin uçurtması idi. Onu da unutmayaq ki, atasının evində "saray təqvimi"ndən başqa heç bir kitab olmayıb. Doğrudur, Puşkin Qrinyovun Şvabrinəndən fransız dilində kitablar götürməyə başladığını qeyd edir, amma fransız kitablarının mütaliəsi ilə rus dilində şeirlər yazmaq arasında xeyli məsafə var. Povestinin əvvəlində gördüyümüz qısa yazı isə budur: n'a pas la t?te ? ç? (O, hal-hazırda bu haqda düşünmək iqtidarında deyil - fransızca).

Puqaçovun səhnədə görünməsinin ardınca gözələrimiz öndə Qrinyovun Puşkinə çevrilməsi - Puşkinin

obrazının nadan zadegan obrazını sıxışdırması baş verir. Mitrofan Puşkinə çevrilir. Amma mahiyyətin fərqiindən başqa Qrinyovun yaşını da unutmayaq: on altı yaşlı, evdən ilk dəfə kənara çıxan, hələ dünənə qədər dodağından tüpürçəyini yalayan sıravı zadegan cahil bu cür hökm verərək, hərəkət edə bilermi? Çətin ki, Puşkin on altı yaşında bu tərzde (povestdə on altı yaşlı Qrinyov) düşüncə qəfilən istisna hal kimi özünü bizə təqdim edir. Heç bir mübaliğəyə yol vermədən deyə bilərik ki, Puşkin əsəri Mitrofandan başlayaraq özündə bitirib. Onun başı Puqaçovla özünə ele qarışmış ki, hətta post factum (faktından sonra - hadisənin yekunlaşması nəzərdə tutulur - X.N.) olaraq Qrinyovu qocaltmağı da unudub. Belə alınmış ki, Qrinyov on səkkiz yaşlı Maşadan iki yaş kiçikdir. Qrinyovun

evlə üç ay müddətdə baş tutan hərbi sovet arasında qət etdiyi məsafə, əslində, ən azı on ilə bərabərdir. Bu dövrü Maşanın həyatında Qrinyovun peyda olması ilə əlaqələndirmək sadələşdiricidir. Sevgi hissi ərləri uşağa çevirsə də, uşağı ərə döndərə bilməz. Puşkinin Qrinyovunun fiziki cəhətdən böyüyərək, öz mündirindən çıxmasına dörd il var! Puşkin Qrinyovun uşaq olduğunu unudub. Puşkin, ümumiyyətlə, Qrinyovu unudub, birçə şeydən başqa: Puqaçovu və ona olan sevgisini.

Qrinyovun Puşkinə çevrilməsinin maraqlı təsdiqi var. "Kapitan qızı"nın ilk fransız tərcüməsində qoca Qrinyovun "edam qorxulu deyil: mənim əcdadım edam kürsüsündə, vicdanının müqəddəs hesab etdikləri uğrunda ölüb" çıxışına tərcüməçi Lui Viardo belə bir qeyd əlavə edib: "Un a?eui de Pouschkine fut con-damn? ? mort par Pierre Le Grand" (Puşkinin ulu babası Böyük Pyotr tərəfindən ölüme məhkum edilib - fransızca).

Burada tərcüməyi-halı şəxsin özü deyil, mahiyyəti yaradır. Puşkinin povesti nəzərdə tutduğu şəxsdən başlayarkən onun həqiqətə çevrilməyini düşünməmişdi.

Qrinyov - Puşkin bu sətirləri az qala ələmə car çəkən Puqaçova necə heyran olmaya bilər...

Müharibənin də öz ləzzəti var.

Ölkədəki kədərli uçurumlar,

Qəzəblənmiş hiddətli okeanda

Əsəbi dalğaların və qatı qararlığın arasında.

Ərəbistan tufanında,

Taun küləkləri zamanında!

Həyatda cəmi bir dəfə baş verən hadisə var. Çovğunun, buzlaşmanın, zəlzələnin, yanğının və Puşkinin sadələşdirilmiş bir çox halların iştirakı ilə baş verən bu hadisə "qiyam" adlanır. Sonluq isə ikiqat təsir gücünə malikdir.

Ölümlə hədələyən hər şeyi,

Qərribə sevincləri

gizlədir fani ürk -

Bəlkə girovluqdur əbədiyyət!

Xoşbəxt o kəsdir ki, həyəcan zamanı

Öyrənə bilir bunları.

Puşkin bu xoşbəxtliyi yaşamışdı. Dekabr üsyanı Puqaçovun parıltısı öndə solğun qalır. Puşkin ölüm və onun yaratdığı xoşbəxtlikdən danışıdığı zaman Senat meydanında sakitlikdir.

Qrinyovla Puqaçovun çovğunda, masa arxasında, dar ağacının altında, edam kürsüsündə görüşü, həm də Puşkinin özünün firılacaqı ilə arzuladığı görüşdür.

Amma sual yaranır: Puşkin gələcəkdə həmin zadegan oğluna, zadegan oğlu Qrinyovun gələcəkdə Puşkinin qarşısında Puqaçovun cazibəsi öndə göstərdiyi kimi müqavimət göstərə biləcəkmiz? Onun dodaqları arasından "Bəli, hökmdar. Əlahəzrət!" sözləri çıxmıyacaqmı? Zira, zadegan oğlu Qrinyovun arxasında divar kimi zadegan atalar - Qrinyovlar, Puşkinin arxasında hər bir şairin ayağının yanındakı uçurum dayanır.

Puşkinin payına üç monarx düşüb: körpəliyində ağılsız Pavel, gəncliyində ikiməzhəbli Aleksandr, yetkin yaşında isə çar-kapral. Puşkinin I

nəvəşinə, süni lovgalıqına heyran olmamaq mümkün deyil.

- Bir həssas detal:

Puşkin tez-tez Puqaçovu gülməli vəziyyətdə təqdim edir: məsələn, Puqaçov əlyazmanı ayırd edə bilmir.

"Puqaçov kağızı götürüb uzun müddət mənalı baxışlarla baxdı. Sən nə ağıllı yazırsan? - nəhayət diləndi. - Bizim işıqlı gözələrimiz burda heç nə başa düşmür. Mənim katibim hanı?" - gülməli, amma gülünc olmayan (Dikkensin öz povestinin əvvəlində mister Pikvik dediyi kimi) - sevimli, uşaq kimi maraqlı: məktubu başa aşağı, ayaqları göydə vəziyyətində oxuyan uşaq. Puşkinin Puqaçovu qəddar olsa da günahsız vəhşi uşaq kimi təqdim edib. Puşkinin zalım Şvabrinə münasibətini müqayisə etsək, nə insani zəiflik, nə yüngülləşdirici şərtlər var. Zalım bütünlüklə qara rəngdən ibarətdir, sanki Viktor Hüqonun Javeri kimi. Şvabrin Puşkinin fikrincə zalımdır, Puşkinin həqiqi, rəzil düşmənidir. Puqaçov isə zalımdır, düşməndir, o hər şeyə və hamıya ziddir, düşmən deyil, hətta dostdur,

Nikolaya nifrəti onu Puqaçova tərəf çəkir. "Kapitan qızı"? Nikolaydan inqilam almaq şairin təbiətinə tam uyğundur. Bütün tarixi hadisələr içərisində məhz Puqaçov üsyanının tarixini yazmaq...

I Nikolay istehzaya... mtaleyə önəm vermirdi.

Qayıdaq heyranlığa.

Bu heyranlığı mən - altı yaşlı uşaq on altı yaşlı Qrinyovla, otuz altı yaşlı Puşkinlə eyni səviyyədə duyarkən (bu yerdə demək olar ki, sevgidə bütün yaş həddləri bərabərleşir) ona tabe olduğumu dərhal başa düşdüm.

Puqaçovdan Puşkinə, həm də Qrinyova, eləcə də mənə nəhəng heyranlıq ötürülürdü, sanki ölməz poemanın əbədi sözləri ilə səs-səse verirdi: "Nəhəng coşğunluğa heyran olmuşam..."

Gözələrin qarşısında sevgilinin atasını, daha sonra anasını öldürən, onu yetim qoyan və ardınca ilk rastına çıxanın öhdəsinə buraxan birini sevməyə heç bir minnetdarlıq vadar edə bilməz. Elə heyranlıq da gözələrin öndə sevdinin qızı öldürən birini sevməyə məcbur edə bilməz. Heyranlıq qədim tanrıca kimi sevimli insani düşmənlərin gözündən qorumaqdır. Sənin düşməne olan sevgini qoruyaraq onun bütün zalımlığını, xainliyini səndən uzaq edəcək.

"Kapitan qızı"nda Puqaçova heyran olan Puşkin sona qədər eyni vəziyyətdə qalır.

Heyranlıq artıq ilk görüşdən duyulmuşdu, hətta bizim hələ yoldakı qaraltının "kötük, yoxsa canavar" olduğunu bilmədiyimiz ilk görüşə qədər. Heyranlıq bütün görüşlərin arasında baş tutub - Başçı ilə, artırmada kef edən Yalançı ilə, nağıl danışan Puqaçovla, cəza verən Puqaçovla, bağışlayan Puqaçovla, son dəfə başını yelleyen Puqaçovla. Əvvəldən sona qədər, nə Qrinyov, nə Puşkin onun cazibəsindən çıxma bilmədi.

Əsas məsələ isə onun Puşkinin ilk baxışdan aşiq olduğu magik görünüşüdür.

Onun qara gözələrinə və qara saqqalına, təbəssümünə, təhlükəli

МАРИНА ЦВЕТАЕВА

Пушкин
и Пугачев

həmdəmdir.

Bu yerdə şairin təbirincə xarici və daxili düşmən arasındakı fərq aydın görünür. Onun daxili düşməni olan Şvabrin əsl rəzələtdir, Puqaçov isə onun tarixi, faktiki, xarici düşmənidir, əslində, düşmən deyil, xidməti vəzifəsinə görə öldürməli olduğu dostdur: öldürmək olar, amma sevmək olmaz.

Attikalı əskər kimi

Düşməninə aşıqdi...

(*Attika - Afina - X.N.*)

Əskər haqqında yazılıb, amma bu mətndəki əskəri (Axilli) şair yaradıb.

Amma Puşkinin Puqaçova qarşı fiziki heyranlıqdan başqa (hər bir şairdə müşahidə edilədiyi kimi) bir nəfər tərəfindən təşkil edilmiş qiyama rəğbəti də var. Bir baş iki gözün qiyamına. Birbaşa, iki gözül qiyama. Təkbaşına hər kəsə qarşı. Keçmişə doğru qiyam.

Kim keçmişin həsrətini çəkmirsə, o, şair deyil. (Üsyançıların hakimiyyətə doğru can atmasını nəzərə aldıqda, əlbəttə ki, inqilabi rejimə keçmişə sevgi şairi əks inqilabçıya çevirir.)

Puşkinin bu sevgisi məhz Puqaçova aşkara çıxdı, I Nikolayın bu cür tarixçidən xeyirxahlıq gözləməsi isə gülüncdür.

Ölümlə hədələyən hər şeyi,

Qərribə sevincləri

gizlədir fani ürk

Puşkinin fani, əbədi, afrikalı, zadegan, insani, ilahi, zavallı, məhkum üreyi bu anlaşılmaz sevincləri əbədi susmazdan bir il öncə, Qrinyovla Puqaçovun arzu edilən görüşündə yaranmışdı.

(*Davami səhifə 19-da*)

(Əvvəlki sahifə 18-də)

Yalançı Yemelyanla birgə Puşkin qucaqlaya, aralana bilmədiyi təhkimiyətli Nikolaydan uzaqlaşdı.

Sədaqətli Puşkin canlı qənimət tapa bilmədiyindən Puşaçovun nağılı əsasında leş dimdikləməli oldu ("Yox yaltaqlana bilmərəm, çara heç zaman..."), amma ele Puşaçovun həmin nağılına əsasən də qartal olduğu halda qarğanın reseptindən imtina edərək leşə ehtiyacı qalmadı. "Ka-

mi təsevür edirdim. Özü də duzsuz balıq. (Yekaterinanın əsas cizgisi - qeyri-adi mənasızlığıdır. Arxasında Falkonetin abidəsindəki uğurlu kitabədən, daha doğrusu, imzadan başqa heç bir özünəməxsus soz qalmayıb. Ancaq ibarələr. Yekaterina P. fransız məktubları və sadə komediyaları olan orta səviyyəli insan nümunəsidir.)

Puşaçovla Yekaterinanı müqayisə edək:

" - Ortaya çıx, gözəl qız, izn verirəm sənə. Mən padşaham." (Marya İvanovnanı zindandan çıxaran Puşaçov)

" - Sizin işinizə qarışırımsa, bağışlayın mənə - qız nəvazişli səsle dedi. Mən sarayda yaşayıram..."

Özünü "padşah" adlandıran mujikin jesti, özünü qulluqçu kimi təqdim edən hökmdar qadından daha qüdrətli görünür.

Necə də fərqli incəlik! Puşaçov zindana günəş kimi daxil oldu. Yekaterinanın nəvazişi, hələ o zaman mənə şit, bayağı təsir bağışlamışdı. Onun şəfqət dolu səsi sadəcə yaltaqla dolu idi: saxta idi. Xanım rəhbəri bu xüsusda tanımış və niyyət etmişdim.

Kitabda onun barəsində oxuyan

qədar olan hər şeyi sevirdim, bu gizli alov olmayan heç nəyi sevmirdim. (Sirlili istə əhvalatını kapitan Skott da yaşamış, məhz sirlili istə ilə öz qütb gündəliklərini yandırmışdı).

Puşaçovun bütünündə gizli alovdur. Puşaçovun kontrfiquurasında (kontrfiquira - istər müsbət, istər mənfi mənada insanlıqdan məhrum olmayan ahəngdarlıq - X.N.) Yekaterinaya qarşı bu gizli alovu yox idi. Sadəcə istilik vardı.

Kontrfiquira dedim: maraqlıdır ki, "Kapitan qızı"nın bütün obrazları bir qayda olaraq Puşaçovun kontrfiquurasıdır - xeyirxah quldur Puşaçov, alçaq zalım Şvabrin. Çarışaya görə üsyan edən Puşaçov, bu yolda ölən komendant. Vəhşi canavar Puşaçov, sədaqətli köpək Save-lic. Alovlu Puşaçov və ağdərililə alman generalı. Hətta fiziki cəhətdən bizi heyran edən Puşaçov və onun qorxulu dəstəsi - hər biri öz mövqeyindədir (Xlopuşanın yırtıq burun pərfəri). Nəhayət Puşaçov və Yekaterina. Bir də maraqlısı odur ki, Puşaçovun kontrfiquurası hər şeyi ört-basdır edir, sakitləşdirir, çulğalayır. Hamını obrazlara tərəf yönləndirir.

"Kapitan qızı"ndakı bütün obrazları nəzərdən keçirək: ata və

rətlisi olan bu canlı mujik təkəreəlist qəhrəman, romantik obrazların ilkin variantı Don Kixotla müqayisə edilə bilər.

Təhkiyənin rahatlığı ilə şeirin arxayınlığı oxucunu əslənə boyu yalanla əhatə etmişdir. Ona görə də yeddi yaşlı uşaqlara mütaliə üçün klassik əsərləri verirdilər. Zaman keçdikcə klassik əsərlərin magik təsiri məlum olmuş, uşaqlar özləri isə Başçıya rəğbət bəsləməyən hansısa uşağın varlığına şübhə ilə yanaşmışdılar.

"Klassiklər"ə əşiq olmurlar.

"Kapitan qızı"nda keçmiş həsr edilmiş epigraf oxuyuruq:

...Mujiklər qərribə olur...

Odur, yol çantası ilə
Meşə yolunu izah edir
Sakit, səssiz nəğmə ilə
Şuluq, dəcəl nəğmə ilə...
Bizim gözəl paytaxta
Daxil olur, aman Allah!
Çarışasını heyran edir
hüdsuz Rusiyanın.

Puşaçov ucsuz-bucaqsız Rusiyanın çarışasını heyran etmədi, bizim şanlı paytaxtımıza doğru getsə də şəhərə daxil olmadı. Paytaxtlar

Puşkin və Puşaçov

pitən qızı"ndan və Puşaçovun nağılından bir il sonra Rusiya qarını öz qanına bürüməli oldu.

Qatili isə yaxşı tanıyırdı.

Üsyançılara olan sevgimi Puşkinə, necə adlanmasından, geyim tərzindən asılı olmayaraq, bütün təşkilatla (teki məhkum olsun) borcluyam. Amma Puşkinə başqa məsələdə də minnətdaram, bəlkə də qərribə səslənir: "Kapitan qızı"ndan sonra mən artıq heç zaman İ Yekaterinanı sevmə bilmədim. Hətta deyim ki, ondan xoşlanmadım.

Puşaçovun qaradərili olması ilə, qadının ağdərilili olması, onun çevikliyini ilə qadının lovğalığı, onun xeyirxahlığı ilə qadının iltifatı, onun kişiyə, qadının xanım olması arasındakı ziddiyyət qadının "zalım" a sevgi və sədaqətində özünü bürüzə verən uşaçovcasına sadələşliyiünü ört-basdır edə bilmədi.

Qadının nə xeyirxahlığı, nə sadəliyi, nə möhkəmliyi - heç nə, heç bir şey kömək etmədi. Mənə onunla (həmin anda Maşa ilə) eyni skamyada yanaşı əyləşmək də iyrənc görünürdü.

Puşaçovun yanğınlı, qaretlər, çovğunlar, arabalar, ziyafətlərlə dolu alovlu fonunda, onu ləçək və jeketdə, skamyada, körpülər və yarpaqlar arasında böyük ağ balıq ki-

mi darıxmağa başlayırdım, onun ağdərilili olması, köklüü, xeyirxahlığı mənə fiziki cəhətdən özümə çıxarırdı, yeməli olduğum soyuq kottələrdən və ya ağ sous əlavə edilmiş isti suf balığından da imtina edirdim. Kitab iki cütlüyə, iki nikaha bölünürdü: Puşaçov və Qrinyov, Yekaterina və Marya İvanovna. Kaş bu cür evlənərdilər!

Puşkin "Kapitan qızı"ndakı Yekaterinanı sevirdimi? Bilmirəm. Amma ona qarşı hörmət bəsləyirdi. Bilirdi ki, ağdərilili olmaq, xeyirxahlıq, köklük - bütün bunlar hörmətə layiq nəsnələrdir. Buna görə hörmət edirdi.

Amma Yekaterina obrazında sevgi, heyranlıq yoxdur. Puşkinin bütün sevgisi Puşaçovla sər edilmiş (Maşanı Puşkin yox, Qrinyov sevir), Yekaterina üçün sadəcə yuxu ehtiram qalmışdı.

Yekaterina "hər şeyin xoşluqla sonlanması" üçün gərəkdir.

Amma mənim üçün həm o zaman, həm də indi hər şey Puşaçovun edam kötyündə başını yelləməsi ilə bitib. Bundan sonrası Qrinyovdan asılıdır.

Qrinyovun öhdəsinə düşən vəzifə ömrünü Maşa ilə başa vurmaq, Simbirsk quberniyasında (1924-cü ildən bəri Ulyanovsk quberniyası adlanır - X.N.) xoşbəxt nəsil yetişdirməkdir.

Mənim öhdəmə düşən isə çovğun zamanı gözə görünən qaralıtıya əbədi baxmaqdır.

Blokun səhrili bir ifadəsi var: gizli alov. İlk oxunuşdan yeddi yaşına kimi (bundan sonrası fərq etməz, çünki doğmalıq duyurdum) mənə alovlandıran, qəlbimin və bütün lirikanın açarı olan ifadə:

Əzablar içində lənətləyirsən,
Heyatda kimsəni sevmədiyindən.
Cavab bu həyəcanlı şeirlərdədir:
Mühəmmə istiləri yaşamağa kömək edir.

Yaşamağa yardımıç olar. Yox, yaşadar. Gizli alov ele həyatın özüdür. Bax, ele indi - ömür ötdükcə deyə bilərəm ki, bu gizli alov ilə əla-

ana - necə varsa ele, nöker Save-lic - olmalı olduğu tərzdə, qumarbaz Zurin, paxıl və satqın Şvabrin, alman general, komendant Mironov (ona şəərəli ölüm qismət olmasaydı, komik personaj olaraq qalacaqdı), Maşa - ilk sevginin yerini dolduran, Yekaterina - müəllifin xoşlanmadıqları sırasından növbəti obraz...

Puşkin Puşaçovu heç bir nəhəng fiqurla müqayisə etməyib (həlbuki Puşaçovun mizraqından az qala ölməli olan poruçik Derjavinlə, ya da əsir düşmüş Puşaçovla bütün gecəni keşik çəkən Suvorovla edə bilərdi). Ən yaxşı halda, digər xeyirxah adamlarla. Amma ədəbiyyatdakı "yaxşılıq" nə zaman, kimi xilas edib ki? Ya da kimsə nə vaxtsa cazibənin qüvvəsi və qüvvənin cazibəsi ilə üz-üzə gəlib?

"Kapitan qızı"nda fəaliyyətdə olan yeganə şəxs Puşaçovdur. Həyat onun zəng səsi ilə hərəkətə gəlir. Biz gözümüzü və qulaqlarımızı hazır vəziyyətdə saxlayıb gözləyirik: indi necə olacaq? Amma bütün hallarda: Puşaçov var, biz varıq.

Puşkinin Puşaçovu şəirlik istedadından başqa heyranlıqda, dövrün istedadında romantizmə söykənir. Hötdə Höts, Şillərdə Karl Moor, Puşkində Puşaçov. Bəli, sizin təbirinizcə desək, nəsr əsl romantizmdir, romantizmin büluru. Onlar axtarışında olduqları qəhrəmanlarını ya uzaq keçmişdə tapır - bununla da özlərinə təsəlli verir və zamanın əlçatmazlığı onları son həqiqətdən uzaqlaşdırırdı, ya da (Lermontov, Bayron) - lirik xaosun dərinliyində, özündə rastlaşırdı və ya heç yerdə tapa bilmirdilər. Puşkin də öz qəhrəmanını ondan öndə gədən nəsiləndən (Puşaçov yaş fərqi görə Puşkinin atası yaşıdadır) tapmış, bununla da hadisəni həm özləri, həm də ətraf üçün mürəkəbləşdirmişdir. Amma Karl Moor da, Höts də, Lara, Mtsiri və Puşkinin Alekosu da ideya, ən yaxşı halda öncəgörmə idi, Puşaçov isə canlı insandı. Canlı mujik. Və bütün romantik qəhrəmanlardan ən qü-

kimi, çarışalar da fərqlidir, mujik isə eynidir. Cazibə də... Yüz il sonra isə şair bu cazibənin təsiri altına düşdü...

* * *

Qrinyovla Puşaçovun bütün görüşləri başçının cismi ilə ruhunun əks olunduğu canlı təsvirlər. İldirilmiş işıqlandırılmış canlı təsvirlər. Sehrli. Ah, bu klassik kitab ele səhrilidir ki. Əcəb tələnedici (zira Puşaçov bizim dərrakəmizdir və vicdanımızın ziddinə olaraq Puşkinlə tələn edilmiş, istəməyə də görrük, istəməyə də sevirik) rəylərlə zəngindir. Qrinyovla Puşaçovun bütün görüşləri eyni məntiqə alınır - sevon və həlak olan mujik haqqında. Çin yuxu. Bəlkə də, biz Puşaçovla məhz müqavimətə sine gərən yuxu olduğu üçün inanırıq, daha doğrusu, biz yuxuda həqiqi köləlik və azadlıq yaşayırdıq. Komendant, Vasilisa Yeqorovna, Şvabrin, Yekaterina - hər biri gündüzün işarətidir və biz oxuyarkən sağlaml düşüncədə və möhkəm yaddaşda olurduq. Puşaçovun olduğu səhnədə isə son baş verir - qaralıtı gecə yetişir.

Nə qəhrəman komendant, nə sevgilisi Vasilisa Yeqorovna, nə Qrinyovun sevgi macərəsi, heç kim və heç nə bizim nəzərimizdə Puşaçovdan üstün ola bilməz. Puşkin Puşaçovla rəya, qızdırma, cazibə kimi yaradıb...

Bələliklə "Kapitan qızı"nda Puşaçovun təhlili yekunlaşdı.

(Ardı var)

Rus dilindən tərcümə edən:
Xatirə Nurgül